

Fråga om ett beslut av Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning inneburit ett otillåtet ingripande mot en person som uttalat sig i massmedier

Bakgrund och anmälan

Västerås SK Fotbollsklubb (VSK) köpte tjänster av ett handelsbolag med inriktning på marknadsföring, i vilket AA var bolagsman. Västerås kommun och ABB AB var båda bidragsgivare till VSK. Den 28 juli 1999 återfanns i Dagens Nyheter en artikel om homosexuella inom idrotten. AA, som i artikeln uppgavs sitta i ledningen för VSK, gjorde bl.a. ett uttalande med innebörden att homosexuella spelare inte fick finnas i något av hans lag. En person gjorde med hänvisning till uttalandena i artikeln en anmälan till Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) med begäran att en granskning skulle göras av om AA och den övriga ledningen för VSK diskriminerar homosexuella.

I den utredning som följde hos HomO togs yttranden in från VSK, Västerås kommun och ABB AB. Av utredningen framgick bl.a. att VSK så småningom bestämde sig för ett fortsatt samarbete med marknadsföringsbolaget i fråga. I sitt beslut den 14 juli 2000 anförde HomO BB bl.a. följande.

För sin verksamhet uppbär VSK bidrag från Västerås stad och förvaltar därmed allmänna medel. En förutsättning för sådant bidrag är att verksamheten ryms inom en demokratisk ram och att medelsförvaltningen sker på ett sådant sätt att den inte kränker likabehandlingsprincipen. Enligt HomO:s mening har VSK uppvisat brister härvidlag. Genom att ekonomiskt gynna ett bolag vars företrädare uttalat sig offentligt på ett sätt som är djupt kränkande för homosexuella bidrar VSK till att ge dessa uttalanden legitimitet. Vidare innebär VSK:s beslut att fortsätta samarbetet med det aktuella företaget att allmänna medel kommer att användas på ett sätt som genererar vinst åt ett företag vars ägare står för uppfattningar som sålunda kränker den grundläggande principen om alla människors lika värde, och som inte heller drar sig för att sprida dessa idéer offentligt.

Mot bakgrund av det anförda finns det skäl att ifrågasätta trovärdigheten i VSK:s påstående att föreningen är öppen för alla. I vart fall visar klubbstyrelsens agerande att den inte tar vikten av att denna likabehandlingsprincip också kommer till uttryck i praktisk handling på allvar. Det är beklagligt och förtjänar kritik.

Att Västerås stad under de redovisade omständigheterna fortsätter att ge bidrag till VSK riskerar att ge legitimitet åt ett synsätt som kränker homosexuellas rätt till respekt. I vart fall är det svårt att frigöra sig från intrycket att inte heller stadens företrädare tar frågor som rör homofobi och diskriminering av homosexuella riktigt på allvar. Också Västerås stads agerande i ärendet är därför mot bakgrund av vad som här redovisats beklagligt och förtjänar kritik.

Stadens kultur- och fritidsnämnd har alla skäl att tänka om till nästa gång det är aktuellt att besluta i bidragsfrågan.

När det slutligen gäller ABB:s ekonomiska stöd till VSK noterar HomO med tillfredsställelse både den företagspolicy som bolaget säger sig tillämpa och den nya diskrimineringsklausul som förts in i sponsoravtalet med VSK. Likväl rimmar det illa med båda dessa handlingar att fortsätta att ekonomiskt stödja en förening som uttryckligen sagt sig ha för avsikt att fortsätta köpa tjänster av ett företag vars ställföreträdare representerar just en sådan inställning som policyn och klausulen syftar till att bekämpa, en inställning som om den tillämpades på t.ex. en arbetstagar i ABB-koncernen dessutom skulle strida mot lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning och som därför kunde föranleda skadeståndsskyldighet för ABB. Även ABB har därför goda skäl att omvärdera sitt sponsorförhållande till VSK vid första möjliga tillfälle.

CC och DD framförde var för sig till JO klagomål på HomO:s beslut. Bland annat gjordes gällande att HomO orsakat skada för såväl AA som för VSK, det senare genom att försöka påverka ABB AB att inte sponsra klubben så länge AA fanns med i bilden.

Utredning

HomO:s akt i ärendet lånades in. BB redogjorde vid besök hos JO den 16 januari 2001 allmänt för sin verksamhet.

Därefter upprättades följande promemoria.

Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) har enligt sin instruktion, (1999:170), de uppgifter som anges i lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. HomO skall vidare verka för att diskriminering på grund av sexuell läggning inte förekommer på andra områden av samhällslivet. HomO skall också genom rådgivning och på andra sätt medverka till att den som utsatts för diskriminering på grund av sexuell läggning kan ta till vara sina rättigheter. Slutligen skall HomO föreslå regeringen författningsändringar och andra åtgärder som kan motverka diskriminering på grund av sexuell läggning.

Till JO har inkommit klagomål mot HomO:s beslut den 14 juli 2000 i ett ärende rörande Västerås SK Fotbollklubb (VSK), Västerås stad och ABB AB. Bakgrunden till ärendet är uttalanden i media om homosexuella, gjorda av en person med vars företag VSK har ett nära samarbete. I beslutet kritiserar HomO VSK för dess samarbete med den aktuella personens företag. Vidare kritiserar HomO såväl Västerås stad som ABB AB för att dessa lämnar ekonomiskt stöd till VSK och förklarar att en omvärdering av stödet bör ske vid tillfälle.

Anmälarna hos JO har uppgett dels att HomO:s beslut grundar sig på felaktiga uppgifter, dels att beslutet orsakat såväl den ovan nämnda personens företag som VSK både ideell och ekonomisk skada.

Varje medborgare är enligt 2 kap. 1 § regeringsformen gentemot det allmänna tillförsäkrad bl.a. yttrandefrihet, varmed förstås frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor. Det

skydd för yttrandefriheten som regeringsformen anger är ett skydd gentemot det allmänna och innebär att en myndighet inte får ingripa vare sig formellt eller informellt mot den som använt sin grundlagsskyddade rätt att yttra sig i massmedierna. Enligt 1 kap. 1 § andra stycket tryckfrihetsförordningen skall det stå varje svensk medborgare fritt att, med iakttagande av de bestämmelser som är meddelade i förordningen till skydd för enskild rätt och allmän säkerhet, i tryckt skrift yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. Sådant meddelande får bl.a. lämnas till företag för yrkesmässig förmedling av nyheter. Ansvar för otillåtna yttranden i t.ex. dagstidning åvilar utgivaren. Justitiekanslern är exklusivt behörig att vara åklagare avseende tryckfrihetsbrott.

Med utgångspunkt från de uttalanden av den aktuella personen som publicerades i tidningen Dagens Nyheter har HomO kritiserat de i ärendet berörda parterna för deras direkta eller indirekta samröre med denna person. I kritiken ligger en uppmaning till dem att vidta åtgärder som negativt kan påverka personens näringsverksamhet. HomO bör anmodas yttra sig över om myndighetens beslut i dessa delar varit förenligt med det nyss redovisade grundlagsskyddet.

Anmälningarna remitterades därefter till HomO för yttrande i de avseenden som angavs i promemorian.

BB anförde bl.a. följande i myndighetens remissvar.

Det bör först och främst framhållas att något ingripande från HomO:s sida över huvud taget inte gjorts mot marknadsföraren. Skälet till det var just respekten för den enskildes grundlagsskyddade rätt att fritt yttra sig i massmedier.

En enskild människa är skyddad mot ingripanden från det allmännas sida i fråga om rätten att uttrycka tankar och åsikter. Hon har däremot inte rätt att kräva att en tänkbar avtalspartner skall låta bli att fästa avseende vid sådana omständigheter som att hon i olika sammanhang offentligt fört fram uppfattningar av exempelvis rasistisk, främlingsfientlig eller homofobisk natur. Vad HomO har granskat är därför hur Västerås SK Fotbollklubb (VSK), Västerås stad och ABB AB hanterat det faktum att en affärspartner till VSK – vilken förening erhåller bidrag för sin verksamhet från såväl staden som ABB – offentligt gett uttryck för en inställning till homosexuella människor som grupp som strider mot grundläggande principer om mänskliga rättigheter, principer som också kommit till uttryck t.ex. i internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter till vilka Sverige är folkrättsligt bundet. Man kan, så här i efterhand, måhända tycka att den här gjorda distinktionen kunde ha framgått tydligare av HomO:s avslutsbeslut i ärendet. Om missförstånd kunnat uppstå härvidlag är det något som jag naturligtvis beklagar.

Det finns inte någon ”rätt” för en näringsidkare att med en förening få träffa avtal av det slag som marknadsföraren i det här fallet hade med VSK. Eller omvänt: det finns inte någon skyldighet för en näringsidkares potentiella motpart att ingå ett sådant avtal med näringsidkaren eller att vid överväganden om ett sådant avtals ingående bortse från sådana faktorer som i snäv mening inte står i omedelbar relation till föremålet för avtalet, exempelvis näringsidkarens renommé i olika avseenden. På motsvarande sätt förhåller det sig i nästa led med den – kommun eller företag – som har att ta ställning till om ett visst bidrag skall ges till näringsidkarens avtalspartner och i så fall på vilka premisser.

Omsatt i det aktuella fallet är således inte VSK skyldigt att utan diskussion förnya sitt avtal med marknadsföraren när det går ut. Det står föreningen fritt att när man tar ställning till ett affärssamarbete av det aktuella slaget också ta hänsyn till sådant som vilken syn en affärspartner har gett uttryck för i fråga om exempelvis rasism, främlingsfientlighet, homofobi och diskriminering. En förening som erhåller ekonomiskt bidrag från det allmänna har all anledning att också göra det.

När det gäller stadens agerande framstår vikten av att föra den här typen av resonemang än tydligare. Här är det ju direkt fråga om hur skattebetalarnas pengar skall komma till användning. På samma sätt som det inte bör finnas någon skyldighet för en kommun att upplåta lokaler, eller på annat sätt lämna bidrag, för tillställningar med rasistiska, främlingsfientliga eller homofobiska inslag framstår det som naturligt att frågan huruvida ett visst kommunalt bidrag till en organisation skall ges eller inte, prövas mot hur pengarna kan komma att användas i praktiken och då också med avseende på sådana åsiktsyttringar. Annars riskerar i praktiken allmänna medel att i slutänden gynna exempelvis företag eller organisationer som själva, eller vars företrädare, i ord eller handling kränker den grundläggande principen om alla människors lika värde.

HomO har avslutat det aktuella ärendet med att i sitt avslutsbeslut uttala sig kritiskt om att de kränkande uttalanden som marknadsföraren gjort offentligt om homosexuella som grupp inte syntes ha föranlett vare sig VSK, Västerås stad eller ABB AB att göra några särskilda överväganden med avseende på de egna ekonomiska åtagandena. HomO:s på detta sätt redovisade uppfattning medför inte några som helst rättsverkningar, vare sig för VSK, staden, ABB eller någon enskild person.

Enligt såväl regeringsformens som tryckfrihetsförordningens bestämmelser skall det stå den enskilde fritt att offentligt uttrycka åsikter och tankar. Denna frihet har visserligen tolkats så att myndigheter inte får "ingripa" mot den som använt sig av sin yttrandefrihet. När någon använt sig av denna sin yttrandefrihet bör, enligt min uppfattning, emellertid inte förbudet mot att "ingripa" ges en sådan vid tolkning att det kommer att omfatta varje i efterhand uttryckt uppfattning från en myndighet om det uttalande som gjorts.

HomO:s verksamhet grundar sig på förordningen (1999:170) med instruktion för Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO) och lagen (1999:133) om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Härav följer att Ombudsmannen skall verka för att diskriminering på grund av sexuell läggning inte förekommer på några områden av det svenska samhällslivet. Mot bakgrund av att HomO är ett nationellt organ för mänskliga rättigheter måste vidare verksamheten vid myndigheten också betraktas i ljuset av innehållet i de s.k. Parisprinciperna för sådana organs verksamhet, antagna av FN:s generalförsamling (res. 48/134), med stöd av bl.a. Sverige, den 20 december 1993. Av principerna framgår bl.a. att nationella organ för mänskliga rättigheter skall ha rätt att offentligt sprida sina åsikter och rekommendationer.

Med hänvisning till vad som ovan anförts anser jag sammanfattningsvis att HomO:s beslut i det aktuella ärendet inte varit oförenligt med grundlagsskyddet för den enskilda människans yttrandefrihet.

CC kommenterade remissvaret.

I beslut den 10 mars 2003 anförde *JO Berggren* följande.

Bedömning

HomO har enligt sin instruktion som uppgift att bl.a. motverka diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning samt att verka för att sådan diskriminering inte förekommer på andra områden av samhällslivet. I detta fall rör det sig om ett ingripande till fullföljande av den sistnämnda uppgiften. Min granskning tar naturligtvis inte sikte på HomO:s tillämpning i sak av de rättsregler som gäller för myndighetens verksamhet eller de bedömningar som gjorts i diskrimineringsfrågan. Som framgår av remisspromemorian har jag emellertid med hänsyn till HomO-anmälningarnas anknytning till tidningsuttalanden tagit upp frågan huruvida de kritiska anmärkningar och uppmaningar som tagits upp i beslutet den 14 juni 2000 står i konflikt med den gentemot det allmänna

grundlagsskyddade rätten att yttra sig i tryckt skrift. Det rör sig om yttrande i Dagens Nyheter av AA. HomO har gjort gällande att så inte varit fallet och framhållit att myndigheten inte ingripit mot AA utan att ärendet enbart rört frågan hur VSK, Västerås kommun och ABB hanterat att en affärspartner till VSK offentligt gett uttryck för en uppfattning som strider mot grundläggande principer om mänskliga rättigheter. Jag ansluter mig till HomO:s i remissvaret gjorda uttalanden att den nyss nämnda distinktionen kunde ha gjorts tydligare.

Jag gör i den remitterade frågan följande bedömning.

Beslutet omfattar dels kritik mot klubben för samarbetet med det företag, i vilket AA var bolagsman dels en uppmaning till bidragsgivarna att överväga sitt fortsatta stöd till VSK så länge klubben anlitar företaget. Uttalandena i dessa hänseenden kan inte uppfattas ha haft något annat syfte än att samarbetet med AA borde avbrytas. Ett sådant avbrott var ägnat att medföra negativa ekonomiska konsekvenser för AA. HomO:s besked har i praktiken inneburit ett ingripande mot AA grundat på hans tidningsuttalanden. Ingripandet har dock inte formellt riktats mot AA och jag kan därför inte göra gällande att det strider mot regeringsformens och tryckfrihetsförordningens bud. Det kan dock enligt min mening med fog göras gällande att beslutet med hänsyn till grunderna för dessa bud borde ha utformats annorlunda i de här berörda delarna.

Jag stannar vid dessa uttalanden.

Ärendena avslutas.